

a psychological one, which helps to strengthen the mental features of the characters, to create vivid images.

It has been proved that it is the character's portrait as a component of the human image that acquires special significance in the repertoire of Mykhailo Kotsiubynsky's works. It helps to better reveal the nature of the character and to better understand the nature of his actions. At the same time, M. Kotsiubynsky goes beyond the limits of ethnographic descriptiveness: he is interested in the soul of a person and human nature in general, therefore the writer resorts to a combination of ethnographic features of a portrait with its psychological manifestations. It is proposed to consider a portrait as a means of expressiveness in revealing the ideological content of a prose work.

The role of the artistic detail is substantiated, which emphasizes the semantic content of the psychological portrait on the one hand, and, on the other, it enriches the ethnographic gamma of the writer's prose. It is traced that the use of contrast creates a dynamic that serves the emergence of a cohesive image. Portrait descriptions are not only plot elements, but are full-fledged components of the work.

It has been established that the image of the writer himself also appears through the portrait characterization of the characters, so the representation of a work of art occurs through the prism of the artist's individual perception.

Key words: *modernism, character, artistic image, mental signs, ethnographic portrait, psychological portrait, artistic detail.*

УДК 821.111'06-31.09

І. Ю. Скрипнік

МУЛЬТИКУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

«Identity only becomes an issue when it is in crisis»

K. Mercer

У статті розглядається питання висвітлення сучасної мультикультурної ідентичності у художній полікультурній літературі. Розглянуто опозицію «свій-чужий» як головну для поняття ідентичності, а також виділено основні групи маркерів ідентичності. Проаналізовані фактори, які впливають на існування мультикультурної ідентичності, та прослідковано їх втілення у художньому тексті.

Ключові слова: *мультикультуралізм, ідентичність, самоідентифікація, полікультурний текст, англійськість, «свій-чужий».*

DOI 10.34079/2226-3055-2021-14-24-43-50

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання ідентичності, хоча і не нове, але й надалі посідає центральне місце у сучасному художньому дискурсі, й задає вектор розвитку мультикультурної, крос-культурної або гібридної літератури (Г. П. Вагнер, Д. Дроздовський, С. П. Толкачев). Ідентичність виступає ключовим поняттям у багатьох дослідженнях у галузі політики та культурних студіях (Ф. Денг, А. Ополонін,

О. Сапожник, О. Смоліна), історії (З-С. Когут), антропології (Д. Караваєва), філософії (М. Єгупов, В. Чернієнко), психології (В. Блум, Е. Еріксон,) та соціології (І. Ващинська, Т. Лукманн, Е. Сміт, Дж. Тернер). Лінгвістичні розвідки представлені працями з питань англійськості К. Хьюїтт, О. Матузкової та є важливим та необхідним елементом для створення загального образу цього феномену, адже «мова становить форму не лише вираження ідентичності, але й її існування» (Вояковський, 2012, с. 107).

На думку дослідників тексти є «справжніми зберігачами культури» (Маслова, 2001, с. 34). У цьому сенсі художній текст постає одним з пріоритетних засобів відбиття національного, включаючи й ідентичність. Ще більшу вагомість у репрезентації конструкту національного набувають так звані постколоніальні або полікультурні тексти, авторами яких є представники нової мультикультурної особистості, письменники зі змішаною етнічною ідентичністю (К. Ісігуро, В. С. Найпол, С. Рушді, З. Сміт та інші). У таких текстах на перший план виходять такі поняття, як «розщеплена» (подвійна) свідомість, кроскультурна ідентичність, самоідентифікація тощо, та розкриваються теми приналежності, власної інакшості, пошуку «своїх» та «свого» місця, що вийшли на поверхню завдяки «століттю великого іммігрантського експерименту» (Сміт, 2009, с. 373). Дослідження питань ідентичності, виконані на основі такого матеріалу, дають можливість по-іншому подивитися на феномен мультикультурної ідентичності та отримати цікаві й ґрунтовні спостереження, що зумовлює актуальність даної роботи. **Мета** дослідження вбачається у відтворенні образу сучасної мультикультурної особистості на матеріалі романів Зеді Сміт «Білі Зуби», «Про Красу» та Каміли Шамсі «Домашній вогонь». Вибір саме цього матеріалу дослідження був зумовлений низкою факторів, серед яких безпосередня значущість обраних творів у британській та світовій літературі, які отримали визнання критиків та чисельні нагороди, постаті самих авторок (Зеді Сміт народилася у Лондоні, але має ямайське коріння зі сторони матері; Каміла Шамсі – британська письменниця із пакистанським корінням) та обраної ними центральної теми ідентичності у своїх романах. Виходячи з мети **завданням** даної наукової розвідки є спроба окреслити основні фактори, які впливають на становлення та існування мультикультурної ідентичності та прослідкувати їх втілення у полікультурних текстах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визнання та схвальні відгуки відомих письменників та критиків щодо обраних творів привернула до них увагу науковців. Найчисельнішими є наукові розвідки роману Зеді Сміт «Білі Зуби» закордонними дослідниками, у фокусі уваги яких опинилися питання репрезентації англійськості (Н. Бентлі); іммігрантського досвіду (Д. Лобо); мови (Р. Басу; Б. Ледент). Вітчизняні дослідження роману представлені працями Т. Дитини (питання перекладу), Н. Ліхоманової (родинний наратив). Безпосередньо мультикультурній ідентичності або мультикультуралізму присвячені праці О. Ткачук, Т. Денісової, С. П. Толкачева. Втім з огляду на складність та багатогранність феномену мультикультурної ідентичності подальші його дослідження із залученням творів інших письменників видаються цілком виправданим та перспективним.

Виклад основного матеріалу. Дослідники говорять про «пріоритет письмової репрезентації нації перед всіма іншими типами» (Г. Бгабга, Л. Ф. Хабібুলліна), та вважають, що «нація існує через її оповідальну репрезентацію, тобто національний наратив» (Хабібулліна, 2010, с. 13). Такий підхід не тільки уможливорює транслявання певних національних стереотипів через художню літературу, але й дозволяє розглядати останню як «сферу культурного конструювання національної множинності» (Хабібулліна, 2010, с. 12). Розглядаючи текст як переконливий засіб реконструювання національної ідентичності, видається слушним підкреслити й можливість зворотного

зв'язку, коли національна ідентичність розглядається як текст, наратив, складений із розрізнених фрагментів даних, які зберігаються у вигляді стійких кліше, стереотипів у індивідуальній та колективній пам'яті (Стовба, 2013, с. 195).

Наріжною категорією для поняття ідентичності є опозиція «свій-чужий», адже процес виокремлення та окреслення власних характерних рис можливий лише за наявності порівняння з іншими, «чужими». «Досвід чужого завжди є ситуацією, яка зміцнює здатність до формулювання власних світоглядних основ» (Вояковський, 2012, с. 101). Ця опозиція, говорять науковці, є принциповою структурою суспільного світу; на неї спирається рецепція дійсності, що нас оточує, а звідси – культура й суспільні діяння (Вояковський, 2012, с. 101). «Свій-чужий», або образ «вони» у протиставленні із «нами» знаходимо у багатьох визначеннях, починаючи зі словникової дефініції ідентичності як того «ким є людина, або якості людини або групи людей, що роблять їх інакшими від інших» (Cambridge Dictionary, 2021). Френсіс Денг також використовує ідею «інших», які визначають «нас» на основі раси, етнічності, релігії, мови, культури (Денг, 1995, с. 1). С. В. Лур'є розглядає цю пару протилежностей, як систему, яка регулює поведінку членів певної соціальної групи. Ця система має центральну зону, яка складається із джерел добра і зла: добро співвідноситься з образом «ми», а зло, відповідно, з образом «вони» (Стефаненко, 2009). Відомий польський науковець Даріуш Вояковський говорить про «певну цільну онтологічну концепцію ідентичності», в якій ідентичність виступає і як «елемент свідомості особистості, і як продукт особистості...», а також виражається у вербальних символічних структурах» (Вояковський, 2012, с. 113).

Логічно припустити, що почуття приналежності має базуватися на тих речах, які об'єднують, які дозволяють впізнати «своїх» та виключити «інших». Йдеться про певні об'єднуючі маркери – назвемо їх маркерами ідентичності – які здатні створити «тверду основу, на якій можна побудувати ідентичність». Так, наприклад, В. Блум таким маркером називає національні символи (Блум, 1990). Е. Сміт додає до цього також міфи, традиції, ціннісні патерни, спогади (Smith, 2000, p. 796). Проаналізувавши дефініції, ми виокремили три великі групи маркерів ідентичності. Першу групу складають онтологічні маркери, які є постійними за своєю суттю, і до яких належать раса та етнічність. Мова, культура та релігія складають другу групу; вони є потенційно змінними внаслідок різних причин. В третій групі містяться маркери ідентичності, які є вторинними щодо другої групи, адже опосередковані її елементами – культурою та релігією – це символи, міфи, цінності, традиції та спогади.

Ідентичність є вельми складним, але одночасно і вельми гнучким конструктом. У цьому сенсі вельми показовим є уривок з роману «Home fire» Каміли Шамсі:

«Do you consider yourself British?» the man said.

«I am British.»

«But do you consider yourself British?»

«I've lived here all my life.» She meant there was no other country of which she could feel herself a part, but the words came out sounding evasive. (Shamsie, 2018, p. 5).

Діалог відбувається в аеропорту під час митної перевірки, коли головна героїня Ісма Паша летить із Лондону продовжувати навчання до Америки. Лише за допомоги декількох реплік автору вдається передати складність та неоднозначність феномену ідентичності, який мав би, на перший погляд, бути вичерпанним такими очевидними елементами, як, наприклад, місце проживання («*I've lived here all my life*») та спільна мова (англійська), але який, насправді охоплює набагато більше. Адже природня відповідь людини, яка прожила у цій країні все своє життя і не знає іншої, частиною якої вона б себе відчувала, вочевидь не є переконливою та вичерпною.

Мультикультурна ідентичність передбачає, на думку Олени Ткачук, «самоототожнення особистості з різними культурними спільнотами, національно-культурними цінностями і сутностями, морально-етичними і культурними традиціями, що представляють взаємопроникнення або нашарування різних картин світу» (Ткачук, 2018, с. 19).

Процес становлення мультикультурної особистості не є легким, це радше боротьба, початок якої є майстерно вимальованим у романі «Білі Зуби»:

This has been the century of strangers, brown, yellow and white. ... Children with first and last names on a direct collision course. Names that secrete within them mass exodus, cramped boats and planes, cold arrivals, medical checks. (Smith, 2001, p. 670).

Окрім лексеми «strangers» – «чужі», «чужинці», яка досить часто фігурує у романі, тут використовується словосполучення «direct collision course», яке недвозначно натякає на зіткнення двох світів. Емоційність висловлюванню додають образливі етноніми «brown» та «yellow» на позначення іммігрантів інших рас, а також певні «знакові» словосполучення, як-то «mass exodus», «cramped boats and planes», «cold arrivals», за якими ховаються легко впізнавані сумні ситуації та події з життя іммігрантів.

Образ боротьби, зіткнення двох світів неодноразово підкреслюється у романі, поруч із відчуттям знаходження героїв десь посередині, між двох світів: «he lived for the *in between*, he lived up to his middle name, *Zulfikar*, the *clashing of two swords*» (Smith, 2001, p. 356). Не даремно середнє ім'я одного з головних героїв – Зульфікар, позначає одночасно і зброю – вигнутий меч з подвійним лезом, як символ непростого шляху у процесі становлення власної ідентичності.

Відчуття двоїстості, знаходження одночасно «і там і тут», ховаючись за яскравими образами, проходить лейтмотивом через увесь роман: «... *Millat didn't need to go back home: he stood schizophrenic, one foot in Bengal and one in Willesden. In his mind he was as much there as he was here*» (Smith, 2001, p. 224).

Дослідники також говорять про «мозаїчність «я» героя та різні його інтерпретації», коли «індивід не тотожний навіть самому собі» (Яловенко, 2019, с. 3). Недарма, характеризуючи Міллата, авторка порівнює його із «суспільним хамелеоном» (Сміт, 2009, с. 310), істотою, яка певною мірою є символом мінливості завдяки своїй здатності змінювати свій колір в залежності від умов навколишнього середовища.

Застосування у романі образливих етнічних прізвиськ також вказує на ті труднощі, з якими стикаються персонажі, передаючи одночасно той емоційний біль, який вони відчувають:

«But he knew other things. He knew that he, Millat, was a Paki no matter where he came from...» (Smith, 2001, p. 238).

Даний приклад демонструє також невідповідність відчуття власної ідентичності (Міллата, який народився і виріс в Англії, відчуває себе англійцем) тому, як цю ідентичність сприймають інші (але в очах оточення се одно залишається «чужим»). Майкл Гехт, дослідник питань ідентичності, фахівець у галузі міжкультурної та міжособистісної комунікації, разом із колегами, ввів термін «personal-relational identity gap» на позначення ситуації, коли людина бачить себе якимось певним чином, але розуміє, що інші бачать його / її по-іншому (Drummond and Orbe, 2009, с. 82). Схожу ситуацію спостерігаємо й у сцені знайомства Айрі та Міллата з родиною Чалфенів:

- «Where are you from, if you don't mind me asking?»
- «Willesden», said Irie and Millat simultaneously.
- «Yes, yes, of course, but where originally?»
- «Oh», said Millat, putting on what he called a bud-bud-ding-ding accent.
«You are meaning where from am I originally». ... «Whitechapel», said Millat ... «Via

the Royal London Hospital and the 207 bus» (Smith, 2001, p. 323).

То, як сприйняла Джойс Чалфен Айрі та Міллата вочевидь зовсім не співпадає з їх власним баченням самих себе, і навколо цієї невідповідності й побудований цей діалог – саме це змушує Джойс перепитати звідки ж Айрі та Міллат родом і саме розуміння Міллатом того, що від них очікується щось зовсім інше, аніж відповідь того, що вони власне англійці, змушує його у відповідь зімітувати вимову недавніх іммігрантів зі Східної Індії (*bud-bud-ding-ding accent* – образливий термін, який описує швидку манеру мовлення з акцентом).

Зазвичай мова, як один з найочевидніших маркерів ідентичності, є потужною розмежувальною «зброєю» у виокремленні «своїх» від «чужих». Вона слугує недвозначним покажчиком приналежності до «своїх», мірилом згідно якого тебе ідентифікують, лакмусовим папірцем, який висвітлює твою приналежність, говорить іншим, хто ти є. Так, наприклад, у романі «Про Красу» Леві – молодший син родини Белзів – намагається показати свою приналежність до іншого світу, до «справжнього, світу Роксбері та Бронксу, а не «іграшкового» Велінгтону, де він мешкає разом із родиною, до «вулиці» за допомогою мови. У наступному діалозі із сестрою Зорою, яка сприймає себе частиною того світу, де вона народилася та виросла, не ставлячи під сумнів свою приналежність до нього, Леві переказує зустріч із новою сусідкою, яку він зустрів, повертаючись до дому:

- «*No, no, but that don't make no difference. Any black lady who be white enough to live on Redwood thinks 'zackly the same way as any old white lady*».

- «*Who's white enough,*» corrected Zora. «*It's the worst kind of pretension, you know, to fake the way you speak – to steal somebody else's grammar. People less fortunate than you. It's grotesque*» (Smith, 2006, p. 131).

В очах Зори навмисне спотворювання правильної вимови та нехтування граматичними правилами – це не що інше, як шахрайство, крадіжка, для Леві – засіб окреслити свою ідентичність.

Відчуття невпевненості щодо власної ідентичності конструюється за допомогою влучних метафор та порівнянь. Так п'ятнадцятирічна Айрі, дочка Арчібальда Джонса та Клари Боуден, яка має Ямайське походження, постійно піддає сумніву свою мультикультурну ідентичність, не відчуваючи себе насправді англійкою, та відштовхуючи, не сприймаючи спочатку своє ямайське коріння. У наступному прикладі спроби Айрі у черговий раз зрозуміти хто вона є, реалізуються за допомоги лексеми «*stranger*» – «чужа в землі чужинців», а також через образне порівняння Англії із величезним дзеркалом, в якому Айрі себе не бачить, бо вона не належить до «своїх»:

«*But Irie didn't know she was fine. There was England, a gigantic mirror, and there was Irie, without reflection. A stranger in a stranger land*» (Smith, 2001, p. 543).

На думку Айрі Англія її «не бачить», не приймає, бо вона інша, не така навіть зовні: «*Jamaican hourglass heavy with the sands that gather round Dunn River Falls*» (Smith, 2001, p. 543); коли, все, про що вона мріє – це стати «англійською трояндою» («*English Rose* – типове «англійське» порівняння привабливої дівчини), бо інакше вона – «неправильна»: «*And this belief in her ugliness, in her wrongness, had subdued her...*» / «*She was all wrong*» (Smith, 2001, c. 271).

«Англійськість» виступає в романі «Білі Зуби» форпостом, відправною точкою, мірилом з яким порівнюються, протиставляються або на фоні якого проявляються інші риси мультикультурної особистості. Вона може бути бажаною, метою, яку прагнуть досягнути: «*She just wanted to, well, kind of merge with them. She wanted their Englishness*» (Smith, 2001, p. 332). Але й може розглядатися як дещо стороннє, чужорідне, як у наступному прикладі, де Алсана намагається опиратися впливу родини Чалфенів

на свого сина, говорячи, що вони його зовсім «обангліять». Що саме ховається за цим поняттям вона не пояснює, але, вочевидь, він стане кимось іншим, втратить свою «бенгальскість», втратить зв'язок із цією частиною своєї ідентичності, стане «чужим»:

Alsana objected. 'That's not all I'm saying. I am saying these people are taking my son away from me! Birds with teeth. They're Englishifying him completely!' (Сміт, 2001, с. 349).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Процес становлення мультикультурної ідентичності (з огляду на багатшаровість цього феномену) характеризується низкою факторів, в першу чергу, станом двоїстості, знаходження «посередині» двох світів / культур, що є результатом нашарування певних ключових компонентів (традицій, цінностей, світогляду тощо, притаманних тій чи іншій культурі) та певною мірою опосередкований очікуваннями та стереотипами навколишнього середовища. Це, у свою чергу, ускладнює чітке розмежування за принципом «свій-чужий» та робить межі цієї опозиції гнучкими та нечіткими. Більш ґрунтовні висновки передбачають аналіз більшої кількості матеріалу, що дозволить виокремити інші фактори, які впливають на формування та існування мультикультурної ідентичності та є перспективою нашого дослідження.

Бібліографічний список

- Вояковський, Д., 2012. *Ментальні кордони в Європі без кордонів*. Пер. з пол. В. Саган. Київ : Ніка-Центр.
- Маслова, В. А., 2001. *Лингвокультурология*. Москва : Академия.
- Сміт, З., 2009. *Білі Зуби*. Перекл. з англ. Н. Кулікової, Р. Семківа. Київ : Смолоскип.
- Стефаненко, Т. Г., 2009. *Етнопсихология*. 4-е изд. Москва : Аспект Пресс.
- Стовба, А. С., 2013. Жанровое своеобразие и тенденции развития английского постмодернистского романа к. XX – н. XXI в. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія*, 67, с. 191–196.
- Ткачук, О., 2018. *Мультикультурна ідентичність Джозефа Конрада : Критично-типологічні виміри*. Київ : ТАЛКОМ.
- Хабибуллина, Л. Ф., 2010. *Национальный миф в английской литературе второй половины XX века*. Доктор наук. Автореферат. Поволжская государственная социально-гуманитарная академия. Самара.
- Яловенко, О. В., 2019. *Ідентичність героя в умовах транскультуралізму у творчості Джумпи Лагірі*. Кандидат наук. Дисертація. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.
- Bloom, W., 1990. *Personal Identity, National Identity, and International Relations*. Cambridge : Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511558955>
- Cambridge Dictionary, 2021. Identity. *Cambridge Dictionary Online*. [онлайн] Доступно : <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/identity>> [Дата звернення 21 квітня 2021].
- Deng, F. M., 1995. *War of Visions : Conflict of Identities in the Sudan*. Washington : Brookings Institution Press.
- Drummond, D. K. and Orbe, M. P., 2009. «Who are you trying to be?» : Identity gaps within intraracial encounters. *Qualitative Research Reports in Communication*, 10 (1), pp. 81–87. DOI:10.1080/17459430903236098
- Shamsie, K., 2018. *Home Fire*. London : Bloomsbury Publishing.
- Smith, A. D., 2000. The «Sacred» Dimension of Nationalism. *Millennium : Journal of International Studies*, 29 (3), pp. 791–814.
<https://doi.org/10.1177/03058298000290030301>

Smith, Z., 2001. *White Teeth*. London : Vintage.
Smith, Z., 2006. *On Beauty*. London : Penguin Books.

References

- Bloom, W., 1990. *Personal Identity, National Identity, and International Relations*. Cambridge : Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511558955>
- Cambridge Dictionary, 2021. Identity. *Cambridge Dictionary Online*. [online] Available at : <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/identity>> [Accessed 21 April 2021].
- Deng, F. M., 1995. *War of Visions : Conflict of Identities in the Sudan*. Washington : Brookings Institution Press.
- Drummond, D. K. and Orbe, M. P., 2009. «Who are you trying to be?»: Identity gaps within intraracial encounters. *Qualitative Research Reports in Communication*, 10 (1), pp. 81–87. DOI :10.1080/17459430903236098
- Khabibullina, L. F., 2010. *Natsionalnyy mif v angliyskoy literature vtoroy poloviny XX veka* [National myth in English literature of the second half of the XX century]. Ph.D. Abstract. Volga State Social and Humanitarian Academy. Samara. (in Russian).
- Maslova, V. A., 2001. *Lingvokulturologia* [Cultural linguistics]. Moskva : Academia. (in Russian).
- Shamsie, K., 2018. *Home Fire*. London : Bloomsbury Publishing.
- Smith, A. D., 2000. The «Sacred» Dimension of Nationalism. *Millennium : Journal of International Studies*, 29 (3), pp. 791–814. <https://doi.org/10.1177/03058298000290030301>
- Smith, Z., 2001. *White Teeth*. London : Vintage.
- Smith, Z., 2006. *On Beauty*. London : Penguin Books.
- Smith, Z., 2009. *Bili Zuby* [White Teeth]. Transl. from English by N. Kulikova and R. Semkiv. Kyiv : Smoloskyp. (in Ukrainian).
- Stefanenko, T. G., 2009. *Etnopsikhologia* [Ethnopsychology]. 4th ed. Moskva : Aspekt Press. (in Russian).
- Stovba, A. S., 2013. Zhanrovoe svoeobrazie i tendentsii razvitiya angliyskogo postmodernistskogo romana k. XX– n. XXI v. [Genre Specific and Main Tendencies of the English Postmodernist Novel of the XX–XXI Century]. *Visnik Kharkivs'kogo natsional'nogo univertsitetu imeni V. N. Karazina. Seriâ : Filologia*, 67, pp. 191–196. (in Russian).
- Tkachuk, O., 2018. *Multyculturalna identychnist Dzhosefa Konrada : Krytychno-typologichni vymiry* [Multicultural identity of Joseph Conrad : critical-typological parameters]. Kyiv : TALKOM. (in Ukrainian).
- Voiakovskiy, D., 2012. *Mentalni kordony v Yevropi bez kordoniv* [Mental borders in Europe without borders]. Transl. from Polish by V. Sagan. Kyiv : Nika Tsentr. (in Ukrainian).
- Yalovenko, O. V., 2019. *Identychnist' heroia v umovakh transkulturalizmu u tvorchosti Dzhumpy Lahiri* [Character`s identity in terms of transculture in Jhumpa Lahiri`s writings]. Ph.D. Dissertation. Oles Honchar Dnipro National University. (in Ukrainian).
Стаття надійшла до редакції 14.05.2021.

I. Skrypnik

MULTICULTURAL IDENTITY IN MODERN ENGLISH LITERATURE

The article is focused on the representation of the phenomenon of multicultural identity in modern English cross-cultural literature. Literary texts are seen as one of the main tools of reflecting the identity, especially when it is depicted in the cross-cultural texts. Such texts

bring to the forefront the concepts of “split” consciousness, cross-cultural (multicultural) identity, self-identification, sense of belonging. They bring to life the topics of belonging, of one’s own otherness that are revealed thanks to “the century of the great experiment” (Z. Smith). The opposition “we”–“they” is the key structure of the social world and the foundation stone of the concept of identity as any identity obtains its distinctive features when seen in comparison with another identity, the process of self-identification needs the figure of “them” as opposed to “us”.

It’s really quite natural to presume that the sense of belonging should be determined by some unifying markers or markers of identity that will allow to bring people together or to exclude them from the group. On the basis of the numerous definitions of identity we have structured the information and singled out the key words around which the definition is built, and have arranged them in 3 large groups which contain as their constituents the key elements of identity. Among them are values, myths, language, traditions, symbols, memories. Some markers are constant, some, like symbols, myths, values etc. are changeable and determined by other markers (e.g. language or religion). Depending on the situation these markers can be regarded as either something very important or less significant thus making the concept of identity quite flexible.

In the novels the process of formation of multicultural identity is accompanied and characterized by a number of factors, such as the state of struggle that is reinforced by the stereotypes and expectations of other people (“personal-relational identity gap”); the feelings of “in-betweenness” and uncertainty that are shown through the variety of metaphors and comparisons (e.g. the country as a mirror and the characters without reflection in it; Zulfikar, a double-edged sword; chameleon as a symbol of variability). Language is seen as one of the most efficient ways and a flexible tool of defining one’s own identity (e.g. faking the accent or pronunciation in order to meet expectations of other people or show one’s belonging to the “us” group). The concept of “Englishness” appears as the embodiment of “otherness”, as the criterion according to which the things are compared or opposed to. It can be seen as something desired, absolutely required for one’s own sense of wholeness or as something completely opposite – strange and hostile.

Key words: *multiculturalism, identity, self-identification, cross-cultural text, Englishness, “we – “they”.*